

KRONIKA > Oihane LARRETXEA

AGURRA, TXOMINEN HILOTZA ESTALI ZUEN OIHAL BERAREKIN

ALTXORRA BEZALA, ONDO BAINO HOBETO GORDETA ETA ZAINDUTA ZUEN TXILLARDEGIK BERE ETXEAN 1987. URTEAN TXOMIN ITURBE ABASOLO LAGUNAREN GORPUEA ESTALI ZUEN OIHALA. ERRAUSTU AURRETIK, TXILLARDEGIK BERTZAT NAHI ZUELA ERABAKI ETA ESKATU EGIN ZUEN ORAIN DELA 25 URTE.

Oroitzapenez betetako oihala da atzo Txillardegiren gorpuari jarri ziotena. Senideek jarri zioten, beretzat zuen esanahiaren jakitun. Bere lagun izandako Txomin Iturbe Abasolo 1987an Aljerian hil zenetik gordeta zuen. Horrenbestez, arrasatearraren hilotzean jarri zuten oihalak estali zuen atzo Txillardegiren hilotza. Oihala granate berbere berak. Oihalak ordezkatzen zituen sentimenduen jakitun, azken unean Txillardegik gorde egin nahi zuela erabaki eta eskatu egin zuen. Lagunari lotuta egoteko modua zen.

Zapiarekin izan zuen keinuak deskriba dezake Txillardegiren izateko modua, atzo Xabier Mendiguren idazle eta editoreak hizpide izan zuen izateko modua. «Ezagutzen genuen denok esango dugu pertsona goxoa zela. Iritzietan erradikala zen, baina hala izan behar zuela uste zuelako. Adiskidetsua zen», adierazi zuen beilatokian.

Donostiako beilatokira bertaratu zen Mendiguren, kultura nahiz politika arloko beste ordezkarari asko bezala. Besteak beste, Eako Juanjo Agirrezabala, Rufi Etxeberria eta Joseba Permach ezker abertzaleko kideak, Irungo Oiasso museo erromatarreko zuzendari izandako Karmele Barandiaran edota Iñaki Egaña historialaria. Baina beste hamaika lagun ere hurbildu ziren beilatokira, aurpegi «ezagunen» artean kazetariarentzat «anonimoak», donostiar arruntak, Txillardegiren bizilagunak, era batera edo bestera maite zutenak.

Hitzak barruan pilatzen dira halako uneetan. Oroitzapenak arrapaladan doazenean, hainbeste, eta, aldi berean, hain gutxi esateko gai da gizakia... hitz egitea ez da erraza. Nola asmatu hitzekin? Laudorioen artean «erreferente» izan zen, ez bairik gabe, behin eta berriz errepikatu zen hitza.

Joxe Austin Arrieta idazle donostiarrak nekez bildu zituen indarrak. Laguna baino gehiago, Txillardegik «aita espirituala» zuela esan zuen, «bizitzeko modu baten irakasle» zela iritziat.

Gizon ausarta eta ipurterrea, «humanista handi bat» zela erantsi zuen Mendigurenek. Nekaezina, interes handia erakutsi zuen literaturaren inguruan, filosofiaren gainean. Gauza berriak ikasi eta jakiteko asegabeko gosea sentituko balu bezala, pianoa jotzen zuela go-

gorarazi zuen Mendigurenek, baita «irakurle amorratua» zela ere. «Buruargia zen, bai –erantsi zuen–, baina ez kultura eta literaturan soilik, baita gizartean ere. Hain zen jakintsua... eta, hala ere, apala zen oso».

Halaber, «euskara batua sortzeko egin zuen ahalegina» azpimarratu beharra dagoela adierazi zuen editoreak, Txillardegik bera izan baitzen egungo euskararen «motorra».

Donostiako alkate Juan Karlos Izagirrek, Mendigurenek bezala, «zoritzarrez» azken unea heldu zela adierazi zuen, ezinbestean «aurrera egin beharra» dagoela gaineratuz. Bere izenak eta obrak duen pisua aintzat hartuta, «Euskal Herriak eta Donostiak» ikono bat galdu dutela iritzi zuen Izagirrek, eta oraingo belaunaldiak Txillardegiren lekukoa hartu eta hasitako bideari jarraipena ematea dagokiela gaineratu zuen.

Askoren ahotan izan zen atzo ere Txillardegiren «ausardia», etengabe gauzak egitera bultzatzen zuena. Ausardia horrek hainbat arlotan aitzindaria izatera eramanean zuen; «hortxe dago –zioen Mendigurenek– euskal literatura modernoaren lehenengo nobela».

Txanda orain, gaurko belaunaldiena da. Utzitako obratik, esandako hitzetatik eta egindako keinuetatik ikasteko. Txanda, beraz, Txillardegik oihala preziatua zaindu zuen maitasun berarekin guk bere ondarea kontserbatzeko.

Txillardegik, bere etxeko estudioan, 2010eko urrian GARARI eskainitako elkarrizketarako ateratako argazkian.

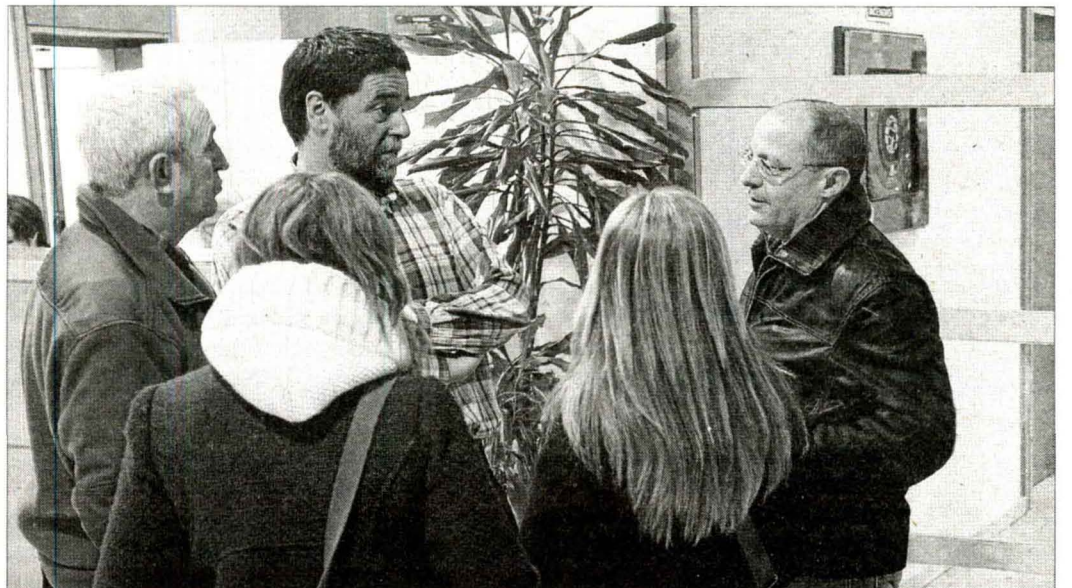
Jon URBE | ARGAZKI PRESS

Garai berean Federiko Krutwig eta Koldo Mitxelenaekin lanean ere aritu zen Txillardegik euskara batuaren garapenean. «Nire planteamendua Mitxelena esaten zuena egitea zen; hemen, arrazoi biologikoengatik ere, gazteek dute etorkizuna, ez zaharrek. Orduan, zaharrak beren bizkaitakeria zentzuarekin zeuden; PNV zen garai hartan oso muturreko bizkaiera erabiltzen zuena, eta guk esan genuen hemen gauza zentral bat egin behar zela. Mitxelena posizio horretan zegoen. Eta Mitxelena aldea jarri ginen. Ni pertsonalki ere bai. Harreman estua izan nuen Koldo Mitxelenaekin. Azkenean, Mitxelena inposatu egin zen. Mitxelena zekien euskarari buruz gu guztiok baino mila aldiz gehiago. Euskarak eman duen jakintsurik handiena Mitxelena izan da».

1960an, denboraldi bat kartzelan pasa ostean, Ipar Euskal Herria joan zen ETaren lehen erbesteratu publikoa izan zen. Hamasei urte eman zituen erbestean –Parisen, Iparraldean,

Bruselan...–, eta, halere, oso oroitzapen onak zituela onartzen zuen. Franco hil ondoren, Hego Euskal Herria itzuli eta unibertsitatean lanean aritu zen. Hori bai, ibilbide politikoa eta konpromisoa ez zituen bertan beharra utzi; horren erakusle, HBrekin hauteskundeetara aurkeztu zen 1979an, Aralarrekin 2005ean eta EAE-ANVrekin 2008an.

Zaila da oso Txillardegirena bezalako ibilbide oparoa laburbiltzea, euskal literatura ere berritu baitzuen, eta, hizkuntzalari bezala ere inork ez baitu bere lana zailtzan jartzen... Hori bai, ardi galdua izan zen. «Nire ustez, ni ez naiz euskaltzain oso arrazoi zaharregatik eta politika arrazoiengatik, dudarik gabe», onartzen zuen. Azken urteotan bere inguruko ikerketa ugari argitaratu dira, besteak beste, UEUK 2000. urtean «Lagun giroan», 2004ean Elkarrek «Txillardegik. 75 urte euskararen aldeko borrokan» eta 2005ean Henrike Knorr euskaltzainak eta Pilartxo Etxeberriak «Nerekin yaio nun. Txillardegiri omenaldia».



Joseba Alvarez, Txillardegiren semea, Juan Karlos Izagirre alkatearekin hizketan, atzo.

Gari GARIALDE | ARGAZKI PRESS